

Székesfehérvár, Nemzeti Emlékhely fejlesztése

Építészeti ötletpályázat, Műleírás

Tartalomjegyzék

- Műleírás 3 db

- Tablók:

koncepció

alaprajzok

m1:500

metszetek, homlokzatok

m1:500

alaprajz a romterület szintjén, keresztmetszet

m1:200

beépítési és környezetalakítási terv, keleti homlokzat

m1:200

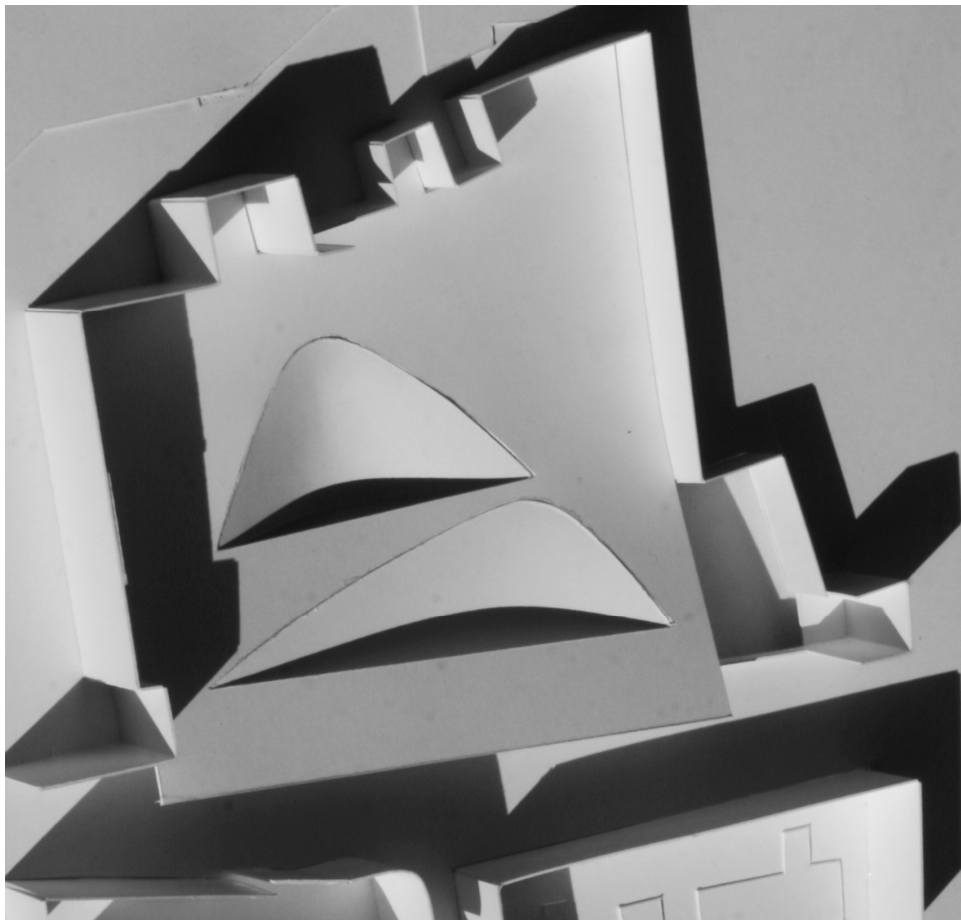
Látványképek

- Modell

m1:500

- A3 füzet 1 db

- CD

„ A kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem életet szabályozó elv...”

Németh László

Székesfehérvár, Nemzeti Emlékhely fejlesztése

GONDOLATI ALAPVETÉS

Műemlékeinkhez való helyes viszonyunk a helyes történelemszemléleten alapulhat, ez függvénye az egészséges életszemléletnek. Értelmezésünkben a feladat elsődlegesen nem a romokról való építészeti gondolkodás, hanem önmagunkhoz való viszonyunk tisztázása, vagyis kollektív önazonosságunk újragondolása. Jelen és múlt összefüggenek – ennek tudatosítása feltétele a tisztánlátásnak. A terv így egyrészt egy ilyen tisztázó folyamat eredménye, másrészt a sikeres beavatkozás következményeként katalizátora is az ott manifesztálódó emberi cselekvéseknek: ilyen értelemben átnyúlik a jövő felé.

Az idődimenziók összefüggésrendszeréhez hasonlóan a székesfehérvári helyszín térbeli összefüggésrendszere is komplex: a terület részeinek értelmezése egy tágabb, városi környezettel együtt értelmezhető, így mutatja meg lényegiségét.

A Nemzeti Emlékhely helyes értelmezése tehát számunkra kettős feladat: egy konkrét téri helyzet elemzése és egy absztrakt téma végiggondolásának közös következménye.

A tervpályázati program kritikája és értelmezése

ELSŐ REAKCIÓ:

A tervpályázat címében disszonánsnak éreztük a „fejlesztés” szó használatát. Ez az ingatlanpiacon használt, haszonelvűségre utaló kifejezés éppúgy méltatlan a hely jelentőségéhez, mint a "turisztikai alapú EU-s projekt " megnevezés. Sajnálatos, hogy nincs önálló anyagi forrásunk arra, hogy legfontosabb történelmi helyeinkről magunk gondoskodjunk; komoly gond, hogy a megoldást egy szellemesnek látszó, de valójában nagyon is közhelyszerű, frázisokkal teli "Királyi séta" programban véljük felfedezni. Ha kiemelkedően fontos nemzeti emlékünknél azonos gondolati szintre kerül a „disneyland” világot idéző makettvárossal, nagyot tévedünk. Ez a hely lényegi kérdéseket rejt magában: megválaszolásuk egy város és egy nép számára is alapvető fontosságú.

MÁSODIK REAKCIÓ:

Szomorú ellentmondás, hogy míg a maradványokat évszázadokon át biztonságban őrizte a föld, a kiásott és szabadtéri látványossággá tett kövek a „konzerválás” ellenére elporlanak.

Mélyen elgondolkoztató, hogy az évtizedek óta zajló sikeres régészeti feltárásokat eddig nem tudta közmegegyezésen alapuló műemléki bemutatás követni. Ez alól talán csak a Lux-féle építmény kivétel, melyet hitelesített az idő. A tervpályázatokat követően megépült védőtető közfelháborodást váltott ki, olyannyira, hogy el kellett bontani azt. A jelenleg építési engedéllyel rendelkező terv pedig már pusztán léteével is heves tiltakozást váltott ki.

HARMADIK REAKCIÓ:

Az előzmények ismeretében elsőként megdöbbenő volt látni, hogy a tervezési program mindössze egy újabb ötletpályázat kiírásához volt elegendő. A felvetésből úgy tűnt, a vágyott közmegegyezés továbbra is hiányzik, a kiolvasható kérdés pusztán annyi: adott a rom, mit kellene tenni vele?

KONKLÚZIÓ:

Gondolkodásunk során azonban értéket kezdtünk látni abban, hogy a felvetés nem tartalmaz konkrét programot, így a gondolkodás alapkérdése ennyire elementáris lehet. Arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a romokhoz méltó és ezzel egy időben a város és az emberek számára hasznos építészeti elképzelés kidolgozásában radikális módon kell rákérdezni akár olyan tényekre is, amelyek állításként rögzültek az elmúlt évszázadok során. Talán a válaszokat eddig azért nem találtuk, mert a kérdéseink nem voltak elég jók...

Másrészt fontos, így örülünk annak, hogy egy ilyen horderejű kérdésben újra közösségi gondolkodás indul meg. Abban bízunk, hogy elképzelésünkkel hozzájárulunk egy végre elkezdődő, széleskörű, programtisztázó párbeszédnek. Szándékunk az volt, hogy a székesfehérvári királyi bazilika feltárt romjait új szellemi és fizikai kontextusba helyezzük, hogy a romokhoz való viszonyunk tisztázásán keresztül múltunk, jelenünk és jövőnk kérdéseit újragondoljuk.

GONDOLATI FELVETÉSEK

ÜNNEP ÉS HÉTKÖZNAP

Hiszünk a különleges élmény fontosságában és teljességében. A katarzis erejében. Szükségünk van ünnepre, ami kimozdít a hétköznapi megszokott világból, és ami akár magasabb, megtisztult lelki-erkölcsi állapotba emelhet. De hiszünk a hétköznapi fontosságában és teljességében is. Mert szükségünk van a hétköznapi méltóságára, a nap-nap után jelenlévő cselekvések állandóságára is. Ünnepe és hétköznapi egymást kölcsönösen feltételező, együtt létező, az életet természetesen ritmizáló minőség. Kultúránk, kulturáltságunk színvonala nem szűkíthető le ünnepi eseményeinkre és helyeinkre, hétköznapijainkra az ugyanúgy vonatkoztatandó. Elsőként úgy tűnik, a Nemzeti Emlékhely

kiemelt téri ünnep. Az is. De nem lehetünk örökké emelkedett állapotban. Óvakodunk a felszínes külsőségek és a folyton áradó patetikus hangulat terheitől, ugyanakkor féltett ereklyéinket nem tesszük folyamatos mustra tárgyává, nem csinálunk belőlük „show” műsort sem.

A tervezési helyszín a város központi tere: ezért vissza kívánjuk adni a városlakóknak, a jelennek is. Célunk, hogy a ma szigetszerűen elkülönülő romkert ne csak az ünnep helye, a reprezentáció színtere legyen, hanem a hétköznapiaké is. Belakható közteret szeretnénk, amely a barokk város szövevényének továbbépítéséből ered, az ott lévő téri és emberi viszonyokat építi tovább. Idetartozó, hogy a „köz” szó a finnugor nyelvekben eredetileg személyeket, dolgokat egymástól elválasztó területet, térközt jelent. Kifejező és tanulságos ez az indirekt értelmezés, mely a fogalmat környezetével való kapcsolatában írja le. A „köz” azáltal, hogy elválaszt, megkülönböztethetővé, felismerhetővé tesz, de egyben összekötő-közvetítő közegként, kapcsolatrendszerként viselkedik. Épp ilyen egy városi tér: rendezzi az öt körülvevő házak viszonyát, a házak pedig értelmezik a teret. Kölcsönös kapcsolatban, egymásrataltságra léteznek, miközben olyan differenciált téri világot alkotnak, melyben az egyén éppúgy helyet talál, mint a kisebb-nagyobb közösségek. Éppen ezt keressük.

A JEL MI MAGUNK VAGYUNK: ÉLÜNK Talán észre sem vesszük, hogy ma nem a látványos katedrálisok korát éljük, hogy azon építményeink, amelyek magasra épülnek, csak látszólag hasonlítanak a középkor magasba szökő templomtornyaihoz. Történelmünk szempontjából azonban nagyon fontos tény, hogy az a nép, amely a székesfehérvári katedrális létrehozta, annak romjain ma is élő kultúrával rendelkezik. A folyamatosság jelenvalósága önmagában érték. A hely természetes jelentése ez az idődimenzió – ilyenrel sok, ma amúgy sikeres állam nem rendelkezik. Talán banálisnak tűnhet kimondani, hogy a jelen lét/ jelenlét önmagában is történelmi fontosságú. Olyan tény, amely a tervezés szempontjából a vertikális tartalmak mellett a horizontális összefüggések és a multifunkcionális használat létjogosultsága mellett érvel.

EMLÉKMŰ ÉS MŰEMLÉK

Az emlékmű, amelyet egy konkrét szándék alapján mi magunk alkotunk, emléket állít a múltnak és egyben üzenetet hordoz a jövő számára. Az emlékmű üzenete pontosan megfogalmazott. Jellemzője, hogy kitüntetett időpontokhoz rögzített. A műemléket ezzel szemben nem mi alkotjuk: örököljük és továbbítjuk az előttünk lévő korok felé! Az időnek a folyamatos mivolta kerül itt előtérbe. A létrehozás motivációja felől nézve a műemléknek nem üzenete van, hanem jelentése. Ilyen értelemben a házhoz hasonlatos. Mert egy háznak sem kell üzenetet hordoznia: a ház primér értelme, hogy lakják, s ha lakják, jelentése annyi: itt élet van. Székesfehérvár ma is élő, fontos város: tereit belakják, a romok környéke központi, a város hétköznapijaiban fontos szerepet tölt be. A tervezési

helyszín így összetett problematika: múlt is és jelen is egyben. Állandó is, és alakuló is. Ahogyan a változás természetes jellemzője az életnek, úgy minden kornak, minden személynek joga és lehetősége egy ilyen hely jelentését a maga értelme szerint megfejteni. Arra jutottunk tehát, hogy nem lenne szerencsés saját értelmezésünket általános érvényűvé tenni. Ezért nem élünk a kiegészítés és az elmagyarázás lehetőségével. Nem építünk emlékművet a műemléknek. Nem rajzoljuk a rekonstruált alaprajzot az aszfaltra, mint ahogy a bűvópatak sodorvonala sem jelenik meg az erdei tisztáson.

RESTAURÁLÁS, KONZERVÁLÁS

Az elmúlt évszázad során a műemléki szemlélet is gyakran módosult. Ez az újrakezdés lehetőségével, elrontott dolgaink helyrehozásának reményével tölt el bennünket. Építészként nem hiszünk a karták örökkévalóságában és mindenhatóságában. Az éppen aktuális szemléletből következő megfejtésünket nem írhatjuk (égethetjük) bele a romba, mint ahogy a levéltárban sem egészítjük ki a töredékes iratok hiányzó betűit. Barbár dolog, rongálás lenne. Le kell mondanunk ezért helyesnek vélt felismeréseink materiális megjelenítéséről. Bár tiszteljük, nem bízunk maradéktalanul a modern kor konzerválási technikáiban sem. Sokkal inkább hiszünk abban, hogy jogunk és kötelességünk értékeinket józan belátásunk szerint, felelősséggel, de szabadon használni. A székesfehérvári romok esetében ez különös felelősséget jelent: a változatlan („tartósítószer nélküli”) megőrzés és továbbadás kötelességét.

JÁRÓSZINTEK – TELÉR A földön járunk – ez a hétköznapiak látszó kijelentés a hosszabb időtávon bekövetkező változások miatt könnyen összetettebbé, mélyebb értelművé válhat. A Szent István korában itt élő emberek éppúgy az ittlévő utak felszínén jártak-keltek, mint mi manapság, csak hogy az azóta eltelt idő rárakódó rétegei miatt mintegy két méterrel mélyebben. A rétegek magukban rejtik elmúlt századok nyomait. Múlt és jelen kapcsolatának szempontjából ez a tény fontos számunkra. Úgy gondoljuk, hogy a romok a rétegek közötti térben biztonságban őrizhetők meg és zavartalanul, méltósággal lennének látogathatók, miközben a felszínen akadálytalanul élhető városi tér alakulhatna ki. A különböző korok szintjeinek elkülönülése és ugyanakkor gondosan kimunkált, differenciált kapcsolata gazdag tériséget eredményezhet. Olyan ez, mint a korábban említett bűvópatak, amely a mélyben éli életét, de itt-ott váratlanul a felszínre kerül, hogy aztán újra a mélybe rejtőzzön. Vagy a közetrétegek közötti telér, melynek üregét részben vagy egészben kitölti az érc...

SIKOK: TÉRBEN ÉS IDŐBEN

Ahogyan múlt és jelen járószintjei természetes módon eltérnek, úgy szellemi értelemben a jövő síkja is egy újabb szintre vizionálható. Az egymásra alapozó építkezés logikáját folytatva a terv egy olyan új

járószint kialakítását célozza meg, amely szellemi értelemben is mindenképpen elmozdulás egy kívánatos jövőbeni városhasználat felé. A történelmi romok és a ma hosszanti irányban elnyúló, lényegét tekintve átmenő gyalogosforgalommal jellemezhető jelen szintjei mellé egy, a földről eltartott, a Püspöki Palota irányából, annak kertjéből elinduló, az utca felé egyre emelkedő lemez kialakítását javasolja építészeti beavatkozásunk. Az új szint egyszerre a romokat védő tető és egy új városi fórum is: olyan magnetikus elem, amely az ottlétre csábít. A mai városi terek, a jelen, problematikája ugyanis gyakran az, hogy a köztereken való élet intenzitása csökken – gyakran plázákba tevődik át –, és a konzumáláshoz vagy egyéb kereskedelmi funkciókhoz kötődik. A városi terek bejárt útvonalai és nem célállomásai az életnek; mintha a város terei, a házak, a természet nem bírna önmagában is kellő vonzerővel. A közösség életminőségének csak úgy, mint a város identitásának a szempontjából viszont fontos lenne, ha a spontán emberi interakciók helye ismét egy olyan erős kulturális helyszín volna, mint amilyen a Nemzeti Emlékhely.

ÚJ ÖSSZEFÜGGÉSEK

A jelenlegi romkert az 1750-es évektől kialakuló telekviszonyokhoz és az ahhoz kapcsolódó beépítésekhez kötődik. A romok elhelyezkedése azonban azt mutatja, hogy az a korszak, amire ott emlékezni kívánunk, ezzel a téralakítással nem egyezik. Véleményünk szerint nemcsak téri, de szellemi értelemben is természetes kapcsolat mutatkozik a Püspöki Palota territóriumára és a Nemzeti Emlékhely kijelölt területe között: tervünkben a viszony újragondolása fontos kérdés. Elképzelésünkben a jövő síkjaként elképzelt, épített elem – az új városi fórum – a püspöki palota kertjéből indulva a mai utca szintje fölé emelkedik, így az egész teret egybekapcsolja. A lemez azonban nemcsak felemelkedik és ellebeg az emberek feje felett, de lágy gesztussal le is nyúl hozzájuk. Az utca felé való leereszkedés következménye, hogy a járókelőt úgy vezeti át a romok feletti új városi térre, hogy egyben fel is emeli őt. A mai hétköznapi szintje fölé való felemelkedés és a sirra való letekintés téri adottság, az új irányok megélése spontán módon valósulhat meg.

ÁTJÁRÁSOK

A romok bejárásának két fontos irányát jelöltünk meg a tervben. A tudományos (történelmi, építészeti, várostörténelmi, stb.) okból elindított séták bejárási útvonala továbbra is a Lux-féle kőtár épülete. Ennek tengelyében, az említett lemez alatt két fontos térrészletet jelölünk ki: az osszárium feletti légtér és Szent István illetve a szentély felett kialakított, általunk kápolnának nevezett tér önállóan megélhető helyszínei a bejárásnak.

Az Emlékhely azonban nemcsak történelmi emlék, hanem szakrális jelentősége is van. Ennek a tartalomnak a megélését erősíti egy másik bejáratnak a kialakítása, amely a Püspökség kertjéből, a kialakított új városi lemez szintjéről indul, onnan lépcsőzetesen vezet el a hajdani templom oldaláig.

Ahogy tehát az utca szintjéről a jelen feljut a jövő irányába, úgy a másik oldalon, a múlt felé történik visszanyúlás. A romokhoz vezető kürtő lépcsőzetes kialakítása ezt a teret amfiteátrumhoz hasonlatossá teszi; a hajdan volt templom előtt, kültérben zajló szertartások megrendezését is szolgálhatja.

A tudományos útvonal indítópontja tehát a már jól ismert városi helyzet, a szakrális útvonal nyitópontja pedig a Püspöki Palota által védelmezett Kert. A romok kettős jelentőségét így maga a sugallt útvonal jelentésként is magában hordozza,

ÖSSZEGZÉS: MÚLT- JELEN-JÖVŐ VISZONYÁRÓL

Tervünk az „ittlét” téri és időbeni összefüggéseit kutatja. A hely különleges értékét, a romokat, az időjárás által védett helyzetbe hozza, így kívánja létüket, a múlt örökségét megváltoztatás nélkül (!) átörökíteni a holnapnak.

A tér fölé emelkedő tető szerkezetét cölöpalapozás adja: a romok elhelyezkedéséből következő fa oszlopok kiosztása egy természetes rendet mutat. Az alapvetően szabályos elrendezés, a romok kijelölte területek mentén oldódik föl. A jövő síkjaként megfogalmazott szint tehát a múlt adottságaihoz alkalmazkodik, nem egy önkényes, mai döntés következménye.

A romok fölé kerülő építmény azonban nemcsak tető, de a városi élet új helyszíne is. Olyan köztér, amely érdekes építészeti jelenlétével és új nézőpontok felkínálásával önmagáért a jelenlétért kíván magához vonzani embereket. A helyszínt tehát nemcsak az idelátogató turisták, hanem a Székesfehérváron élők számára is célponttá, fórummá kívánja tenni.

A fórumon megjelenő élet jelentősége számunkra szimbolikus: hiszünk abban, hogy a múlt jeles emlékei nemcsak ünnepnapjainkkor fontos, hanem azok a mindennapokban is lényegi módon vannak jelen. Kultúránk időbeni dimenzióját, a múlt különböző sajátosságait természetes módon megélni, azokkal együtt létezni olyan feladat, amivel küszködik a jelen: ez áttolódik a jövőbe.